

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОСТОРОВО - КЛАСТЕРНИЙ БІЗНЕС

УДК 657:005.921

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

**Бержанір І.А., к.е.н.
Демченко Т.А., к.е.н.
Кістол А.А.**

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти обліку виробничих запасів на підприємстві. Метою дослідження є аналіз основних проблем, що виникають в процесі організації та ведення обліку виробничих запасів, а також обґрунтування пропозицій щодо удосконалення системи управління ними на підприємстві. Методологічною основою дослідження є фундаментальні основи економічної теорії, законодавчі та нормативні акти України з питань обліку виробничих запасів на підприємствах, теоретичні та науково-практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців із проблем теорії та практики ведення обліку виробничих запасів суб'єктів господарювання. У статті розглянуто сучасні трактування поняття «виробничі запаси» та досліджено проблему обрання оптимального методу оцінки виробничих запасів, а також визначено напрями організації дієвого документообігу на підприємстві. Практична значущість роботи полягає в обґрунтуванні методичних підходів до організації обліку виробничих запасів на підприємстві, що включають вибір методу їх оцінки і дозволяють своєчасно виявити необхідність зміни пріоритетів в управлінні ними.

Ключові слова: виробничі запаси, бухгалтерський облік, управління, методи оцінки запасів, графік документообігу, середньозважена собівартість.

UDC 657:005.921

PROBLEMS AND DIRECTIONS OF PERFECTION OF ACCOUNTING INVENTORIES

**Berzhanir I., Ph.D. in Econ.Sc.
Demchenko T., Ph.D. in Econ.Sc.
Kistol A.**

Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychna

The subject of the study is theoretical and methodological aspects of accounting inventories in the company. The purpose is to analyze main problems in the process of organizing and accounting inventories and study proposals for improving the system of their management in the enterprise. The methodological basis of the study is

fundamentals of economic theory, legislative and regulatory acts of Ukraine on accounting inventories in enterprises, theoretical and practical studies of national and foreign scientists on problems of theory and practice of accounting inventories of entities. The article deals with the modern interpretation of the concept «inventories» and studies the problem of choosing the optimal method for assessing inventories as well as directions of organizing effective document management in the enterprise. The practical significance of the research lies in the substantiation of methodical approaches to analysis of the methodological aspects of accounting inventories in the company, which include a system of problem of choosing the optimal method for assessing inventories and allow to detect the need to change the priorities in enterprises management.

Keywords: inventories, accounting, management, methods of stock assessment, document management, average cost.

Актуальність проблеми. Розвиток ринкових відносин, впровадження різноманітних форм власності, реформування економічних відносин в Україні висувають нові вимоги до бухгалтерського обліку як до способу контролю за веденням господарської діяльності підприємств. Важливим фактором розвитку виробництва є стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та їх ефективне використання.

Вирішення проблеми ефективного розвитку та зростання виробничого потенціалу господарських підприємств потребує створення системи управління виробництвом, в основу якої має бути покладено формування інформації про виробничі запаси підприємства. Тому розробка та впровадження основних напрямів підвищення ефективності господарської діяльності підприємств передбачає вдосконалення обліку і контролю виробничих запасів, які забезпечують менеджерів і керівників належною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх наукових досліджень. Загальним питанням обліку виробничих запасів присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: Ф. Бутинця, С. Голова, Л. Жилкіної, З. Гуцайлюк, М. Кужельного, Г. Кірейцева, В. Рудницького, Н. Ткаченко, В. Сопка та інших вчених. Однак питання обліку виробничих запасів на підприємствах залишаються актуальними та потребують нагального вирішення.

Вирішення комплексу суперечливих та дискусійних питань обліково-аналітичного управління виробничими запасами є актуальним для більшості підприємств і потребує подальших досліджень.

Метою дослідження є аналіз основних проблем в організації і веденні обліку виробничих запасів та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення системи управління ними на підприємстві.

Викладення основного матеріалу дослідження. Запаси відносяться до складу оборотних активів, тому що можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або одного операційного циклу. Оборотні засоби є фінансово-економічною категорією, яка впливає з існування товарно-грошових відносин та організації діяльності підприємства.

Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» запаси визначено як активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва, а також утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, управління підприємством [1].

Попри це, в більшості літературних джерел виробничі запаси визначаються як матеріальні ресурси або як предмети праці, залежно від того, з якої позиції вони розглядаються: логістики чи бухгалтерського обліку [2, 3]. На нашу думку, для цілей бухгалтерського обліку тлумачення терміну «виробничі запаси» як облікової категорії має містити такі основні моменти, як визначення термінів і напрямів використання, а також джерел відшкодування вартості виробничих запасів.

Застосування терміну «матеріально-виробничі запаси» пов'язано з певними суперечливими моментами, адже матеріальними запасами є не лише предмети праці, але й засоби праці. Тому це поняття є ширшим, адже охоплює усі активи, що мають матеріальну форму та використовуються у виробничому процесі [4].

Отже, виробничі запаси слід трактувати як частину матеріальних ресурсів підприємства, які є сукупністю предметів праці й перебувають на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих деталей, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що становлять матеріальну основу продукції підприємства, надають їй якісних

властивостей, беруть участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції.

Важливим аспектом щодо організації обліку виробничих запасів на підприємствах України є стан організації аналітичного і синтетичного обліку. Згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку для обліку виробничих запасів використовують рахунок 20 «Виробничі запаси» [5]. Для одержання деталізованої інформації, необхідної для управління запасами за їх окремими видами і процесами, організовується аналітичний облік. З цією метою до окремих рахунків синтетичного обліку та субрахунків відкриваються рахунки аналітичного обліку. Аналітичний облік запасів дозволяє отримати інформацію про їх обсяг в цілому і за кожним видом окремо.

Практика показує, що процес обліку використання виробничих запасів все ж таки є трудомісткою ділянкою. Тому не дивно, що на багатьох підприємствах спостерігаються певні недоліки, а на деяких – запущеність обліку, що призводить до великих втрат запасів. Все це зайвий раз підтверджує, що до цього часу залишаються невирішеними багато важливих питань, пов'язаних з розробкою науково-обґрунтованої системи обліку використання виробничих запасів.

Аналізуючи в цілому діяльність деяких підприємств з обліку виробничих запасів, можна виділити наступні негативні аспекти:

- складність визначення справедливої (ринкової та неринкової) вартості запасів, що полягає у використанні підприємствами бартерного обміну, більше того, обміну на неподібні активи;
- низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;
- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;
- обмеженість контролю використання виробничих запасів [6].

Для правильної організації обліку запасів на підприємстві, перш за все, необхідно виділити основні завдання обліку виробничих запасів:

- контроль за виконанням плану матеріально-технічного забезпечення;
- відображення витрат на закупівлю й транспортування запасів (матеріалів), результатів постачання;

- виявлення відхилень від планової собівартості придбаних матеріалів;
- контроль за залишками і рухом матеріалів на складах наявністю і рухом матеріалів в процесів їх заготівлі;
- спостереження за станом складських запасів, за відповідністю їх нормативам, контроль за їх зберіганням;
- контроль за лімітом відпуску матеріалів на виробничі потреби, витрати і списуванням їх вартості у витрати виробництва;
- контроль за дотриманням норм;
- правильний розподіл матеріалів за об'єктами калькуляцій;
- виявлення непотрібних матеріалів, що підлягають реалізації [7].

На підприємствах залишаються все ще невирішеним питання щодо вдосконалення документації оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів, особливо нагальною є проблема автоматизації їх обліку [2].

Для забезпечення своєчасного відображення господарських операцій в реєстрах бухгалтерського обліку на підприємстві повинні бути чітко визначені терміни передачі первинних документів до бухгалтерії для відповідного їх оформлення (складання графіків надходження до бухгалтерії первинних документів та складання зведених графіків) [8].

Від правильно організованого документування господарських засобів залежить правильність списання вартості запасів на виробництво, оцінка незавершеного виробництва, відображення у звітності, існують типові первинні документи з обліку руху запасів. Проте, головний бухгалтер на свій розсуд повинен визначитися з тим, які документи доцільно використовувати саме на його підприємстві, враховуючи розміри та специфіку підприємства (матеріальне виробництво, будівництво, транспорт тощо). Структура документообігу повинна бути такою, щоб забезпечити вчасне надходження необхідної інформації як для обліку, так і для контролю й оперативного управління рухом матеріальних запасів. Запаси, що надходять на підприємство, приймаються за кількістю та якістю [9].

Для організації бухгалтерського обліку запасів необхідно визначити номенклатуру синтетичних та аналітичних рахунків виробництва і

об'єктів калькулювання. Номенклатура запасів обов'язково повинна містити наступні дані про кожен окремо обліковуваний вид запасів:

- технічно вірну назву;
- повну технічну характеристику (сорт, розмір, марка);
- одиницю виміру і номенклатурний номер [3].

Важливою передумовою обліку виробничих запасів є їх оцінка, яка впливає на визначення собівартості продукції. Адже в Україні доцільнішим є використання безперервної системи обліку виробничих запасів, так як вона забезпечує контроль за операціями руху ТМЦ, сигналізує про необхідність нових замовлень матеріалів на поповнення запасів, формує інформацію про оптимальний обсяг замовлення. Система безперервного обліку дає змогу постійно здійснювати моніторинг за товарно-матеріальними цінностями на підприємстві.

Методика оцінки запасів є важливим інструментом організації ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства і викликає значний практичний інтерес у зв'язку з потребою визначення реальної вартості запасів. Тому вибір методу оцінки запасів варто робити залежно від вимог користувачів бухгалтерської інформації. Навколо цих питань серед науковців велося багато дискусій, у результаті чого були сформовані різні методи оцінки запасів, що використовувались при їхньому списанні, які відтворено в нормативних документах [1,2].

Однак завдання полягає у визначенні керівництвом підприємства ефективного методу оцінки запасів в конкретній ситуації. В Україні, як і в більшості інших країн світу, виробничі запаси оцінюють за фактичними витратами на їх придбання на момент отримання або використання їх під час виробництва.

У зарубіжній практиці до собівартості запасів не включають витрати, які не будуть відшкодовані покупцями. Згідно з вимогами П(С)БО 9 «Запаси» [1], при відпуску запасів у виробництво, продажу та іншому вибутті, їх оцінка здійснюється за одним з таких методів: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних затрат; ціни продажу.

Згідно МСБО 2 «Запаси» при вибутті виробничих запасів підприємства застосовують такі методи оцінки: метод конкретної ідентифікації, середньозваженої собівартості, метод за формулою

«перше надходження – перший видаток» (ФІФО), метод стандартних (нормативних) витрат, метод роздрібних цін.

Враховуючи це, виділяють такі напрями вдосконалення управління виробничими запасами на підприємствах:

– підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, яке забезпечується запровадженням інформаційних технологій обробки економічної інформації;

– удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів;

– узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;

– обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки і технології виробництва;

– чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств (застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів) [10, 11].

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що реалізація зазначених напрямів удосконалення обліку запасів підприємством призведе до значного підвищення результативності його фінансово-економічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Текст]: [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. / В. В. Сопко. – К., 2006. – 526 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖІТІ, 2010. – 618 с.
4. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами / М. Ф. Огійчук. – Х.: Вид-во Алерта, 2011. – 1044 с.

5. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів [Текст]: [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10.01.2007 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
6. Князюк І. Актуальні проблеми обліку виробничих запасів на підприємствах України / І. Князюк // Удосконалення обліку й аналізу в системі управління підприємства. – 2015. – № 2 . – С. 63-65.
7. Кириченко О. А. Сучасні проблеми обліку виробничих запасів та шляхи їх вирішення/ О. А. Кириченко// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua.
8. Бурдюг Н. Роль документообігу у створенні ефективної системи обліку виробничих запасів / Н. Бурдюг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua.
9. Чабанюк О. А. Організація документообігу як засіб удосконалення обліку наявності та руху виробничих запасів [Текст] / О. А. Чабанюк // Фінанси, облік і аудит: збірник наукових праць. – К.: КНЕУ. – 2011. – Вип. 18 – С. 386-390.
10. Малюга Н. М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи / Н. М. Малюга. – Житомир: ЖІТІ, 2007. – 384 с.
11. Бровко О. Т. Методологія обліку запасів в Україні та зарубіжних країнах / О. Т. Бровко, В. С. Марценюк // Проблеми розвитку та регулювання обліку, контролю, аналізу на сучасному етапі: збірник наукових праць всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції. – Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2012. – С. 99-102.